

Vaizduojamojo meno, mokslo ir regėjimo negalios simbiozės raiška Vytauto Gudonio monografijoje „Negalia visuomenėje ir vaizduojamajame mene“

Prof. dr. Audronius Vilkas, prof. habil. dr. Marijona Barkauskaitė

Profesoriaus habilituoto daktaro Vytauto Gudonio parengta mokslinė monografija „Negalia visuomenėje ir vaizduojamajame mene“, išleista Šiaulių universiteto leidyklos, yra fundamentalus, originalus darbas, skirtas itin jautriai ir aktualiai problemai – žmogaus su negalia egzistencijai visuomenėje.

Monografijos autorius – žinomiausias šios mokslo krypties Lietuvoje mokslininkas, savo profesionalioje, ilgametėje, įvairiapusėje veikloje dirbęs, bendravęs su negalią turinčiais asmenimis, pažinęs ir išgyvenęs jų jauseną bendruomenėje, o vėliau su mokslinė atida ir kompetencija šią problemą tyrinėjęs ir į ją pažvelgęs per vaizduojamojo meno prizmę. Jo tirta negalios supratimo vaizduojamajame mene problema pasirinkta neatsitiktinai, bet suvokiant, kad menininkų naudotomis spalvomis, garsais, apranga, stovėseną ir kitais išraiškos būdais bei jiems naudojamomis pagalbinėmis priemonėmis (pvz., virvėmis) atskleidžiamos regėjimo negalią turinčių žmonių dvasinės savijautos, svarbiausių, (ryškiausių) vertybių, mąstymo sanklodos bei jų kaita istorijos epochose.

Profesoriaus V. Gudonio mokslinį fenomenalumą ir profesionalumą įrodo jo gebėjimas ir didžiulis noras gilintis į pasaulio menininkų ir mokslininkų įdirbį regėjimo negalią turinčių žmonių tema, analizuoti ją, suvokiant, kad „pasitelkus meno kūrinį galima atkoduoti visuomenės, jos dalies nuostatas į įvairias socialines atskirtis, t. y. marginalines žmonių grupes (elgetas, benamius, neįgaliuosius ir kt.) <...>, atkoduoti ne tik menininko pastebėtus ir perteiktus, <...>, bet ir kasdieninio gyvenimo reiškinių vidines reikšmes, visuomeninį bei istorinį epochos turinį <...>, neįgalių žmonių vietą visuomenėje, jų socialinį statusą istorijos raidoje“ (Gudonis 2020, 18).

Parengto darbo reikšmingumą ypač sustiprina tai, kad autorius regėjimo negalią tyrinėja žvelgdamas per realistinio meno „sociologinę prizmę“, taip ne tik praturtindamas istorijos, medicinos, etnografijos, psichologijos, pedagogikos ir kitų mokslų sritis, bet ir dar kartą įrodydamas, kad kiekvienos mokslinės problemos tyrimas turi būti vykdomas glaudžioje mokslų integracijoje (sąveikoje). Šią principinę kokybiško ir reprezentatyvaus mokslinio tyrimo nuostatą prof. V. Gudonis pagrindė sunkiai suvokiamu atsidavimu ir kruopštumu, mokslininkui būdinga atida ir profesionalumu, išpūdingai plačiais tarpdisciplininiais lyginamaisiais meno teoriniais ir empiriniais tyrimais. Pastarųjų rezultatais autorius monografijoje atskleidžia ir kiekvieno žmogaus bei visuomenės pozityvius kaitos veiksnius, tokiu būdu savo darbais tarsi atliepdamas vyskupo Kęstučio Kėvalo pastebėjimą, kad mokslo kelionė nori viso žmogaus, jo laiko, minčių ir pasiaukojimo. Profesorius V. Gudonis per visą savo akademinės veiklos laikotarpį bei savo kaip mokslininko – specialiosios pedagogikos, logopedijos bei tiflopedagogikos – karjerą surinko ir kolekcionavo apie 6000 meno reprodukcijų, pašto ženklų regėjimo negalią turinčių žmonių tema. Kolekcionuoti jis pradėjo prieš daugelį metų siekdamas ne tik suregistruoti ir susisteminti daugelio pasaulio muziejuose, meno galerijose bei privačiose kolekcijose esančius vaizduojamojo meno kūrinius, vaizduojančius žmogų, turintį regėjimo negalią, bet ir išsiaiškinti, kurie nereginių žmonių vaizdavimo siužetai atskleidžia istorinius ir socialinius aspektus bei yra populiariausi meno istorijos raidoje, kaip jie atspindi visuomenės nuostatų kaitą į žmones, turinčius regėjimo negalią, kokią daro įtaką. Nagrinėdamas šią problemą, autorius išstudijavo daugybę mokslo ir meno šaltinių, rėmėsi gausia asmenine kolekcija, kurios analizė padėjo nustatyti neįgalių žmonių įvaizdžio formavimąsi visuomenės sąmonėje naudojantis vaizduojamojo meno ir kultūros paveldu, kolekcijomis. Pažymėtinas ypač svarbus autoriaus darbo bruožas – įvairių istorinių laikotarpių – nuo Antikos iki šių laikų – meno kūrinių studija, nagrinėjanti senovės Egipto, senovės Peru ir kitų šalių įvairių istorinių epochų meno kūrinius, lyginanti su šiuolaikinių menininkų darbais, kuriuose pristatomos neįgaliųjų potencinės galimybės, jų saviraiška įvairiose gyvenimo srityse. Monografijoje pateikta daugybė susistemintų įdomių istorinių faktų bei autoriaus vykdytų asmeninių mokslinių tyrimų rezultatų, kurių apimtys, pristatymo vaizdumas ir interpretacija sustiprina ir papildo nagrinėjamą problemą. Ypač vertingi Lietuvos visuomenės nuomonės į akluosius tyrimo duomenis, rodantys kad ir lėtą kaitą pozityvumo link. Žinome, kad visuomenės opinija ir pozicija yra gana stabilūs, labai lėtai kintantys fenomenai ir požiūris į neįgalų žmogų įvairiose kultūrose, papročiuose, valstybių institucijose įvairiais istoriniais laikotarpiais buvo nevienareikšmiai, o kartais ir priešaringi. Skirtingų epochų menininkai savo kūriniuose pristatė to laikmečio visuomenės nuostatas į neįgalius žmones, todėl autoriaus sudarytų kolekcijų studijos ir profesionalus tarpdisciplininis jų pristatymas rodo konkrečios visuomenės brandą, nuostatų kaitos kryptis. Žmogaus, turinčio regėjimo negalią, įvaizdis mene atskleidžia visuomenės nuostatų kaitą istorijos kontekste – nuo patyčių, ignoravimo iki pripažinimo,

pagarbos, globos, neįgaliųjų mokymo, siekio atrasti galimas ir potencialiai pritaikomas neįgaliųjų ugdymo formas.

Aptarti esminiai parengtos monografijos bruožai byloja, kokios svarbos yra šis Vytauto Gudonio mokslinis darbas, kuris neabejotinai turi didžiulę mokslinę vertę. Monografija vertinga ir savo prieinamumu kiekvienam skaitytojui, nes parašyta aiškiai, suprantamu moksliniu stiliumi, gausiai iliustruota vaizduojamojo meno darbais, reprodukcijomis, kurios vizualiai parodo požiūrio į neįgaliuosius istorinę raidą ir kaitą.

Vertinant profesoriaus V. Gudonio monografiją kaip visumą, galima teigti, kad ji įdomi, prasminga, vertinga, neįkainojama dovana pedagogams, psychologams, dirbantiems su žmonėmis, turintiems regos negalią, taip pat patiems neregintiesiems, kurie naudodamiesi šiuolaikinėmis technologijomis arba padedami skaitovo galės susipažinti su monografijos turiniu, susidaryti pateikiamų meno darbų vaizdinius, atspindinčius neišnaudotas asmens tobulėjimo galimybes. Reikšminga tai, kad monografijoje kiekviena vaizduojamojo meno iliustracija turi aprašą, iš kurio sužinome trumpą dailininko biografiją, yra pateikiamas iliustracijos apibūdinimas, padėsiantis skaitytojui geriau suvokti iliustracijos turinį, autorių ir laikmetį, kuriame gyveno ir kūrė menininkas.

Dėkojame monografijos autoriui profesoriui Vytautui Gudoniui už šį kilnų ir neįkainojamos vertės darbą.